

Åtgärder för en ökad användning i företagen av elektroniska fakturor och kvitton

Slutrapportering av uppdrag enligt Tillväxtverkets regleringsbrev 2016

2017-02-28

Dnr 4.1.6-Ä 2016-000911

Åtgärder för en ökad användning i företagen av elektroniska fakturor och kvitton

Beslutet att godkänna denna slutrapport har fattats av generaldirektör Gunilla Nordlöf. Handläggningen har gjorts av Josefine Lindell och Eva Hagsten. Den sistnämnda var föredragande för ärendet.

Stockholm, 2017-02-28

Gunilla Nordlöf

Eva Hagsten

Sammanfattning

Tillväxtverket har enligt regleringsbrevet för 2016 i uppdrag att analysera möjligheten att med regler eller andra åtgärder uppnå att merparten fakturor och kvitton inom Sverige hanteras och dokumenteras elektroniskt. Detta uppdrag följer i spåren av direktiv 2014/55/EU om krav på elektronisk faktura i samband med offentlig upphandling, som kommer att implementeras senast hösten 2018.

Aggregerade analyser och policyinitiativ pekar på att elektroniska (e-) fakturor leder till effektivitetsvinster för företagen samtidigt som de är gynnsamma för såväl samhälle som miljö. Empirisk forskning ger emellertid en betydligt mer splittrad bild av företagens drivkrafter att använda elektroniska fakturor. Information om elektroniska kvitton saknas i det närmaste helt. Mot bakgrund av den bristande eller motsägelsefulla informationen har Tillväxtverket låtit genomföra en undersökning av företagens drivkrafter att använda elektroniska fakturor och kvitton i samband med försäljning. I företag med minst en anställd hanteras tolv procent av den totala mängden fakturor elektroniskt i automatiserade system. Användningen har på senare tid ökat märkbart. Om pdf-fakturor sända via e-post inkluderas i begreppet elektroniskt motsvarar andelen cirka en tredjedel av fakturorna. Stora företag och tillverkningsindustrin är de mest frekventa e-fakturaanvändarna och mikroföretagen de minst. Omkring 15 procent av företagens försäljning sker mot kvitto, främst inom detaljhandel, hotell och restaurang. Knappt åtta procent av kvittona är elektroniska.

Analysen av företagens drivkrafter visar att det främst är kundens krav och vad som är bra för varan eller tjänsten i fråga som är avgörande för val av faktura- eller kvittosystem. Studien bekräftar således gapet mellan aggregerade studier och företagens verklighetsbild. Bristande samsyn om existensen av eventuella problem försvårar möjligheten till framförallt mjukare påtryckning av företagen. Samtidigt är storskaliga interventioner tveksamma eftersom det är svårt att definiera en låg e-fakturaanvändning som ett marknadsmisslyckande. Omfattande reglering kräver också uppskov, undantag och kontroll av efterlevnad, faktorer som kan vara kostnadsdrivande (för såväl företag som offentlig sektor) samt konkurrens- och tillväxthämmande.

Eftersom användningen av elektroniska fakturor befinner sig i en tydlig tillväxtfas och implementeringen av direktiv 2014/55/EU förväntas ge utvecklingen ytterligare skjuts finner Tillväxtverket att företagens digitala medvetande främjas bäst genom synkroniserade informationsinsatser där såväl målet med som nyttan av en ökad användning av elektroniska fakturor och kvitton tydligt framgår för samtliga inblandade aktörer. Vidare bör särskilda etappmål sättas upp i samarbete med branschföreträdare om hur och i vilka branscher traditionella fakturor och kvitton först kan avvecklas. En uppföljning och analys av implementeringen av e-fakturadirektivet förväntas ge goda insikter om hur det fortsatta arbetet med att ersätta traditionella fakturor och kvitton med elektroniska kan utformas.

Innehåll

1	Uppdraget.....	9
1.1	Inledning.....	9
1.2	Bakgrund.....	9
	Figur 1. Andel sända e-fakturer i företag med minst 10 anställda, 2013 och 2015	10
1.3	Syfte och metod.....	11
2	Analys av företagets faktura- och kvittoval samt av möjliga åtgärder för att öka det elektroniska inslaget.....	12
2.1	Definition av elektroniska fakturer och kvitton.....	12
	Figur 2. Företagets IT-användning över tid.....	12
2.2	Företagets användning av elektroniska fakturer och kvitton	13
	Tabell 1. Företagsstorlek och omsättning 2015	13
	Figur 3. Företagets kunder per storleksklass (antal anställda)	14
	Figur 4. Företagets kunder per näringsgren.....	14
	Figur 5. Företagets fakturer fördelade på typ och näringsgren.....	15
	Figur 6. Företagets fakturer fördelade på typ och storleksklass.....	16
	Figur 7. Företagets försäljning mot kvitto (kontantfaktura).....	17
	Figur 8. Företagets användning av e-kvitton.....	18
2.3	Grundläggande förutsättning att påverka företagets faktura- och kvittobeteende.....	18
	Figur 9. Företagets drivkraft att e-fakturera.....	19
	Figur 10. Företagets drivkraft att inte e-fakturera.....	19
	Figur 11. Företagets drivkraft att börja e-fakturera.....	20
	Figur 12. Motiv till att börja använda e-kvitto, per näringsgren	21
	Figur 13. Motiv till att börja använda e-kvitton, per storleksklass (antal anställda).....	21
2.4	Möjliga åtgärder för att påskynda omfattningen av företagets användning av elektroniska fakturer och kvitton	22
3	Slutsats och rekommendationer	26
4	Litteratur.....	29
Appendix 1.	Undersökning om företagets drivkrafter att använda elektroniska fakturer och kvitton	31
	Tabell A. Stratifiering av urvalsundersökning.....	31

1 Uppdraget

1.1 Inledning

Tillväxtverket har enligt regleringsbrevet för 2016 i uppdrag *att analysera möjligheterna att med reglering eller andra åtgärder uppnå att merparten av fakturor och kvitton till konsumenter, andra företag och organisationer inom Sverige hanteras och dokumenteras elektroniskt.*¹ Tillväxtverket ska vidare lämna förslag till åtgärder som kan främja denna digitalisering.

I en delrapport finner Tillväxtverket (2016) att möjligheten att föreslå eventuella åtgärder för en ökad digitalisering kräver betydligt mer information om företagens motiv till att använda elektroniska fakturor och kvitton än vad som finns att tillgå. Mot denna bakgrund har Tillväxtverket låtit genomföra en undersökning där företagens drivkrafter identifieras. Denna slutrapport väver samman resultaten från undersökningen med förslag om hur en ökad digitalisering i företagen bäst kan uppnås.

1.2 Bakgrund

Trots att automatiserade fakturasystem varit tillgängliga på marknaden under en längre tid har användandet ännu inte fått en bred spridning bland företagen. Sverige ligger dock förhållandevis långt fram på området, tillsammans med Danmark, Norge, Österrike och Litauen.² Drygt en femtedel av företagen fakturerar åtminstone vissa av sina kunder elektroniskt.³ Andelen fakturor som växlas elektroniskt är emellertid betydligt lägre än andelen företag.

Under 2015 skickade företag i Sverige med fler än tio anställda i genomsnitt en tiondel av sina fakturor elektroniskt (SCB, 2016). Omfattningen är således begränsad, men uppvisar trots allt en ökning med tre procentenheter sedan 2013. Skillnaden mellan olika branscher

¹ Näringsdepartementet, *Regleringsbrev för budgetåret 2016 avseende Tillväxtverket inom utgiftsområde 19 Regional tillväxt och utgiftsområde 24 Näringsliv*, regeringsbeslut 2015-12-18, N2015/08958/FF, N2015/08707/KLS (delvis, N2015/08485/KLS (delvis) m.fl, Avsnitt 2.1.

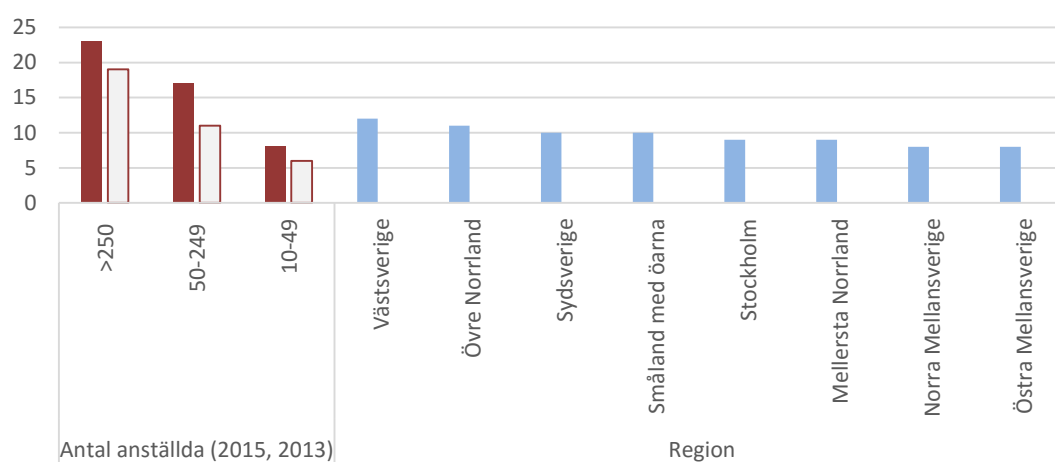
² Se <http://ec.europa.eu/eurostat/web/digital-economy-and-society/data/database>.

³ Se <http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/?rxid=ef08b0c1-699c-4e8b-988d-4ed61abc4cf3>.

eller regioner är närmast obefintlig, däremot förekommer elektronisk (e-) fakturering betydligt oftare i stora eller medelstora företag än i små (Figur 1). Ökningstakten sedan 2013 är starkast i de medelstora företagen. Andelen företag som tar emot elektroniska fakturor är något större än andelen som sänder och uppgår till i genomsnitt tolv procent (SCB, 2016).

Figur 1. Andel sända e-fakturor i företag med minst 10 anställda, 2013 och 2015

Procent

Källa: Statistiska centralbyrån (2016)

Flera aktörer, däribland EU-kommissionen, diskuterar olika åtgärder för att öka digitaliseringen i företagen. Övergripande kalkyler indikerar att en upptrappad användning av elektroniska fakturor skapar utrymme för effektivisering i företagen samtidigt som den är både miljö- och samhällsekonomiskt gynnsam (Capgemini, 2009; Keifer, 2011, Koch 2016). Inom ramen för EU 2020-strategin och den Digitala ekonomin är Kommissionen därför en aktiv aktör i främjandet av företagens digitalisering, bland annat genom en ökad användning av elektroniska fakturor.⁴ Stöd i processen är direktivet 2010/45/EU, som likställer elektroniska fakturor med pappersfakturor i mervärdesskattehänseende. Direktivet 2014/55/EU (e-fakturadirektivet) anger dessutom att en internationell e-

⁴ Se https://ec.europa.eu/growth/sectors/digital-economy/e-invoicing_en.

fakturastandard ska upprättas och att all offentlig upphandling från och med november 2018 ska kunna e-faktureras.

I motsats till de aggregerade bedömningarna, pekar empiriska studier på en bred mängd faktorer som påverkar företagens incitament att e-fakturera, där effektivitets-, kostnads- och miljöaspekter inte nödvändigtvis prioriteras högst. Bland dessa faktorer märks företagets storlek, kompatibilitet mellan olika system, påtryckning från kund, felfrekvens, användarvänlighet, bristande information, kostnad, effektivitet och underliggande IT-infrastruktur (Sandberg, Wahlberg och Pan, 2009; Elkelä, 2011; Hernandez-Ortega, 2012; Kreuzer, Born och Bernius, 2014; Veselá och Radiměřský, 2014; Poel, Manreffe och Vanlaer, 2016).

Beräkningar av samhällsekonomiska effekter baseras ofta på antaganden om att företagen är förhållandevis homogena och att tilltänkta insatser därför går att genomföra på ett ändamålsenligt och effektivt sätt givet det genomsnittliga företaget. Dessvärre är få företag genomsnittliga, utan heterogeniteten är omfattande till och med inom snävt definierade branscher. Bland enskilda företag eller grupper av företag, finns ekonomiska kalkyler som kan avvika avsevärt både från varandra och från aggregerade bedömningar. Därför är det angeläget att mer i detalj undersöka hur företagens drivkrafter att använda elektroniska fakturor och kvitton yttrar sig.

1.3 Syfte och metod

Mot bakgrund av den spretiga (eller bristfälliga) bilden av vad som driver företagens användning av elektroniska fakturor och kvitton, och i syfte att undersöka möjliga åtgärder för en expansion, kompletterar Tillväxtverket tillgänglig information med resultat från en urvalsundersökning genomförd av Statistiska centralbyrån under hösten 2016. Undersökningen representerar drygt 260 000 företag i Sverige med minst en anställd (se Appendix 1 för en utförligare beskrivning). Särskild vikt har lagts vid sektorstillhörighet (tillverkning, tjänster samt detaljhandel, hotell och restaurang) och företagsstorlek (fyra storleksklasser). Fokus för undersökningen är det säljande företaget. På basis av vad som anges i undersökningen föreslås möjliga åtgärder för att öka företagens digitalisering.

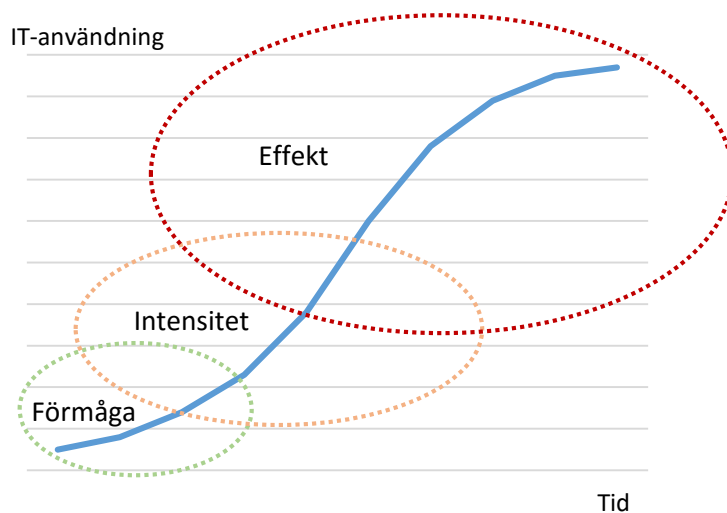
2 Analys av företagens faktura- och kvittoval samt av möjliga åtgärder för att öka det elektroniska inslaget

I det följande redovisas först olika definitioner av elektroniska fakturor och kvitton. Därefter beskrivs hur och varför företagen väljer olika modeller för sina fakturor och kvitton. Avslutningsvis diskuteras möjliga åtgärder för en ökad digital hantering.

2.1 Definition av elektroniska fakturor och kvitton

Det finns flera sätt att definiera elektroniska fakturor och kvitton på, praktiska såväl som teoretiska. Eurostat och Europeiska Kommissionen använder en snäv definition där e-fakturor växlas digitalt mellan säljarens och köparens automatiserade system.⁵ En vidare definition kan inbegripa digital, men inte automatiserad hantering av pdf-fakturor (se till exempel Poel, Manreffe och Vanlaer, 2016). E-kvitton kan definieras på motsvarande sätt. Elektroniska fakturor och kvitton kan också betraktas som verktyg för att förbättra samhälle, miljö och effektiviteten i företagen, i enlighet med olika aggregerade beräkningar och policybedömningar (se till exempel Moberg et al., 2010; Capgemini, 2009; Keifer, 2011).

Figur 2. Företagens IT-användning över tid

Källa: OECD (2004)

⁵ Se https://ec.europa.eu/growth/sectors/digital-economy/e-invoicing_en och https://ec.europa.eu/growth/sectors/digital-economy/e-invoicing_en.

En mer teoretisk ansats är att betrakta e-fakturor och kvitton som innovationer, där spridningen av dem i ett socialt system sker i olika faser och följer ett särskilt mönster (Rogers, 2010). OECD (2004) har gjort en tolkning av dessa faser för företagens IT-användning (Figur 2). Inledningsvis har företagen möjlighet (eller förmåga) att anta eller förkasta en ny teknik. Därefter följer ett skede med ökad intensitet både i antalet nyttjare och i graden av användning inom företagen. Effektfasen, slutligen, innebär att företagen ändrar beteende, struktur eller resultat till följd av IT-användningen. Exempel på IT-innovation som följt detta mönster både för företag och för samhälle i stort är Internet. Utvecklingen av fasta och mobila bredband i företagen startar också försiktigt men tar sedan fart (källa: Eurostats och SCB:s databaser).

I ett inledande skede av tillgång på ny teknik är många presumtiva användare avvaktande, i företagens värld alldeles särskilt så om kopplingen till produktionen och resultaträkningen är oklar. Den låga nyttjandegraden skulle därmed kunna förklaras med en sådan försiktighet. Alternativt är e-fakturering bara allmängiltig för vissa grupper i det sociala systemet (till exempel stora företag eller särskilda branscher), där utvecklingen följer förväntat mönster. Det är vidare också möjligt att e-fakturering inte kan betraktas som en innovation utan som en avancerad applikation, beroende av en underliggande innovation, men med ett annat spridningsmönster.

2.2 Företagens användning av elektroniska fakturor och kvitton

Under 2016 fanns drygt 1,2 miljoner företag i Sverige (källa: SCB, Företagsdatabasen). Övervägande delen av dessa företag har få eller inga anställda. Andelen mikroföretag (0-9 anställda) motsvarar 96 procent av den totala populationen och andelen utan anställda uppgår till 74 procent. De medelstora och stora företagen (> 49 anställda) sysselsätter i gengäld 69 procent av arbetskraften.

Tabell 1. Företagsstorlek och omsättning 2015

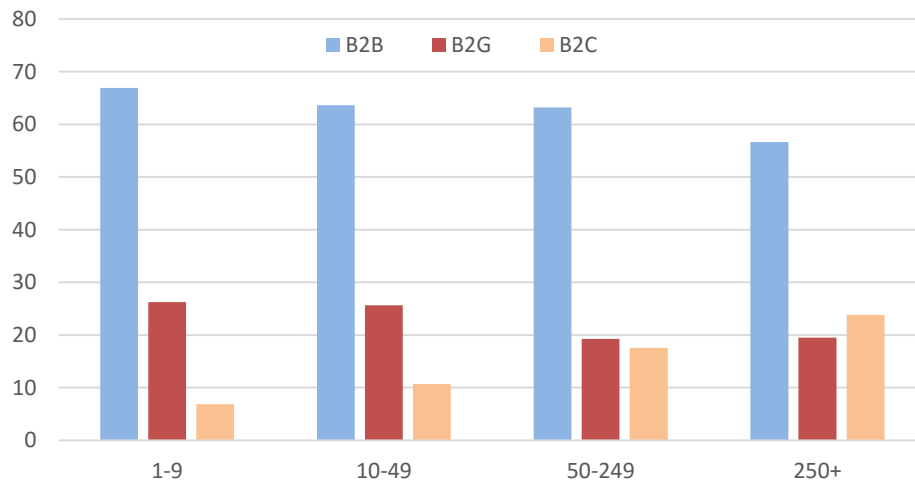
Storlek, antal anställda	1-9	10-49	50-249	250+
Andel av total omsättning, procent	17	28	19	36

Källa: Statistiska centralbyrån

I den undersökning som SCB gjort på uppdrag av Tillväxtverket har samtliga företag utom de med noll anställda inkluderats. Detta innebär cirka 260 000 företag. De stora företagen svarar för drygt en tredjedel av den totala omsättningen under 2015, de små företagen har i egenskap av sitt stora antal näst störst andel (Tabell 1).

Figur 3. Företagens kunder per storleksklass (antal anställda)

Procent

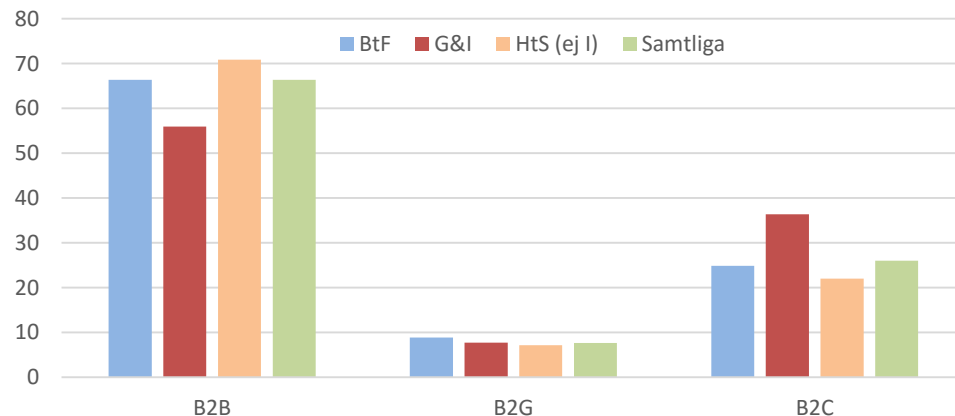

Anmärkning: Förkortningarna avser försäljning till andra företag (B2B), till offentlig verksamhet (B2G) och till privatkonsumenter (B2C).

Källa: Statistiska centralbyrån

Figur 4. Företagens kunder per näringsgren

Procent

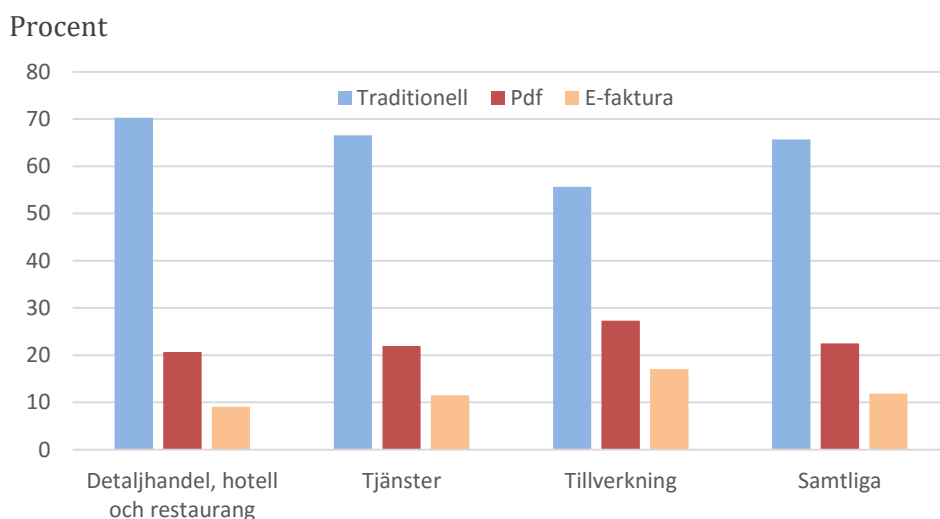

Anmärkning: BtF betyder tillverkningsföretag, G&I detaljhandel, hotell och restaurang samt HtS (ej I) tjänsteföretag. B2B avser försäljning till andra företag, B2G till offentlig verksamhet och B2C till privatkonsumenter. Källa: Statistiska centralbyrån

Företagen i Sverige har tre tydliga kundgrupper; andra företag (B2B), offentlig verksamhet (B2G) och privatkonsumenter (B2C). Den allra största gruppen är andra företag, som motsvarar omkring tre femtedelar av kunderna, därefter följer privatkunder och offentlig sektor (Figur 3 och 4). Det är ingen tydlig skillnad mellan olika branscher, men en viss variation kan noteras beroende på företagets storlek. De mindre företagen (1-49 anställda) har i något högre utsträckning andra företag eller offentlig sektor som kunder än de större företagen, där privatkunder förekommer oftare. Den grupp som direkt berörs av EU-direktivet om offentlig upphandling motsvarar åtta procent av företagets kunder.

Under ett år skickar företag i Sverige med minst en anställd cirka 860 miljoner fakturor. Genomsnittet per företag är 3293 fakturor, men spridningen är stor och följer företagsstorlek, knappt 500 fakturor i mikroföretagen och cirka 250 000 i de stora. Företagen är förhållandevis digitala och har en hög nyttjandegrad av Internet, webbsidor och bredband (SCB, 2016), det vill säga sådan IT-infrastruktur som är viktig för olika automatiserade system (Elkelä, 2011; Penttinen och Hyytiäinen, 2013; Poel, Marneffe och Vanlaer, 2016).

Figur 5. Företagens fakturor fördelade på typ och näringsgren

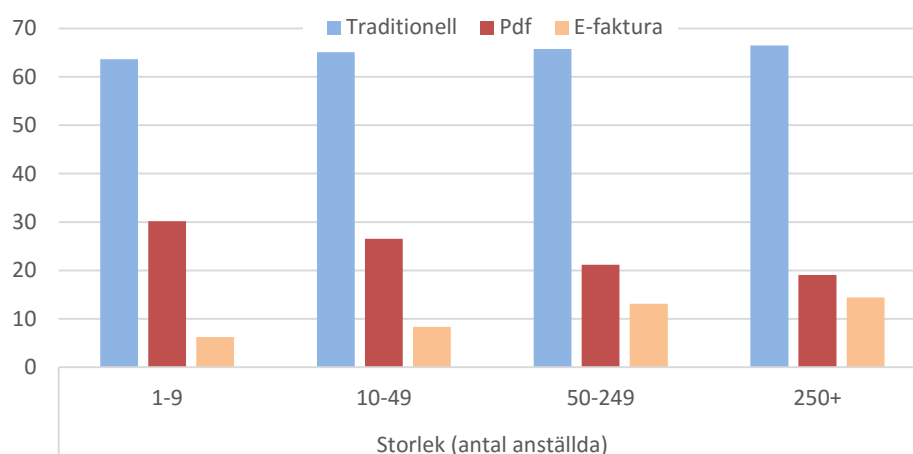
Källa: Statistiska centralbyrån

Företagens allmänna IT-mognad har emellertid inte fortplantat sig till en hög användning av elektroniska fakturor. Andelen av företagets fakturering som sker elektroniskt uppgår till knappt tolv procent, två procentenheter högre än i SCB:s undersökning från 2015 (Figur 5 och 6). Här finns med andra ord en antydning till en ökad tillväxttakt. Tillverkningsindustrin

och de stora företagen (som står för drygt en tredjedel av den totala omsättningen) är mest aktiva med e-fakturering, mikroföretagen nyttjar sådana system minst. Även internationellt är storlek en avgörande faktor för val av fakturamodell (Hernandez-Ortega, 2012; Haag et al., 2013). Det vanligaste sättet att fakturera på är genom att sända ett dokument med posten (två tredjedelar av fakturorna). Detaljhandeln har den högsta användningen av pappersfakturer och tillverkningsindustrin den minsta. Mikroföretagen är mest aktiva med pdf-fakturering.

Figur 6. Företagens fakturor fördelade på typ och storleksklass

Procent

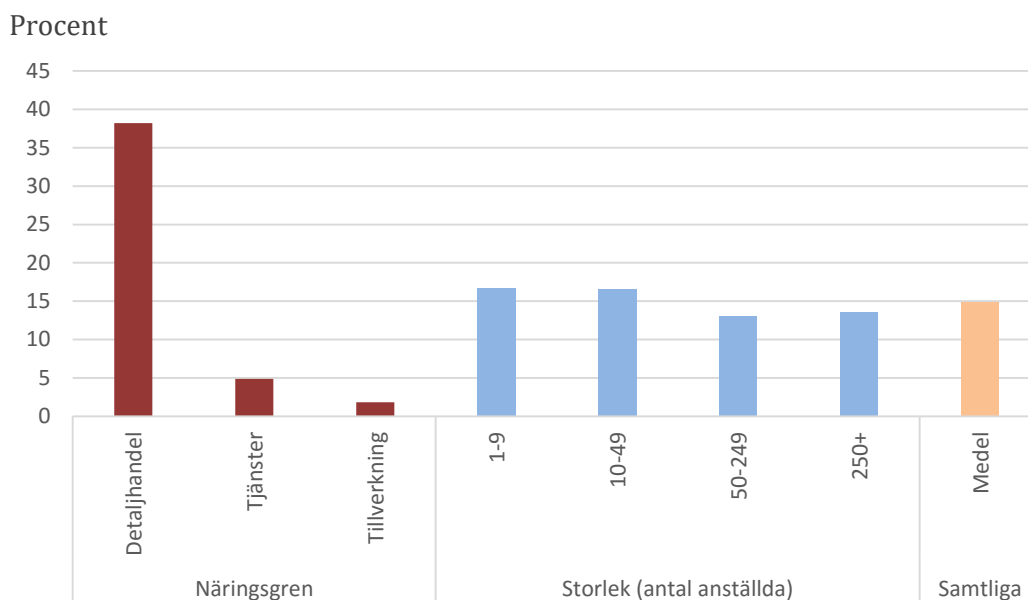
Källa: Statistiska centralbyrån

Om elektronisk fakturahantering tolkas i ett vidare begrepp och inte bara inkluderar fakturor som växlas automatiskt i ett system, medför det i praktiken att en tredjedel av företagens fakturor hanteras digitalt. Detta innebär att förväntade effektivitets- eller miljövinster (Moberg et al., 2008; Capgemini, 2009; Poel, Marneffe och Vanlaer, 2016) redan till en viss del har realiserats. Bland de företag som använder system för e-faktura är detta en förhållandevis ung företeelse. Bortsett från de stora företagen, som är etablerade användare sedan 1990-talet har de flesta anpassat sina system till detta under de två-tre senaste åren.

Knappt 15 procent av företagens försäljning sker mot kvitto (Figur 7). Det är framförallt detaljhandel, hotell och restauranger som använder kvitton, närmare två femtedelar av försäljningen i dessa branscher. Skillnaden mellan storleksklasser är marginell, där de

minsta företagen relativt sett har något mer omfattande kvittoförsäljning än medelstora och stora företag.

Figur 7. Företagens försäljning mot kvitto (kontantfaktura)

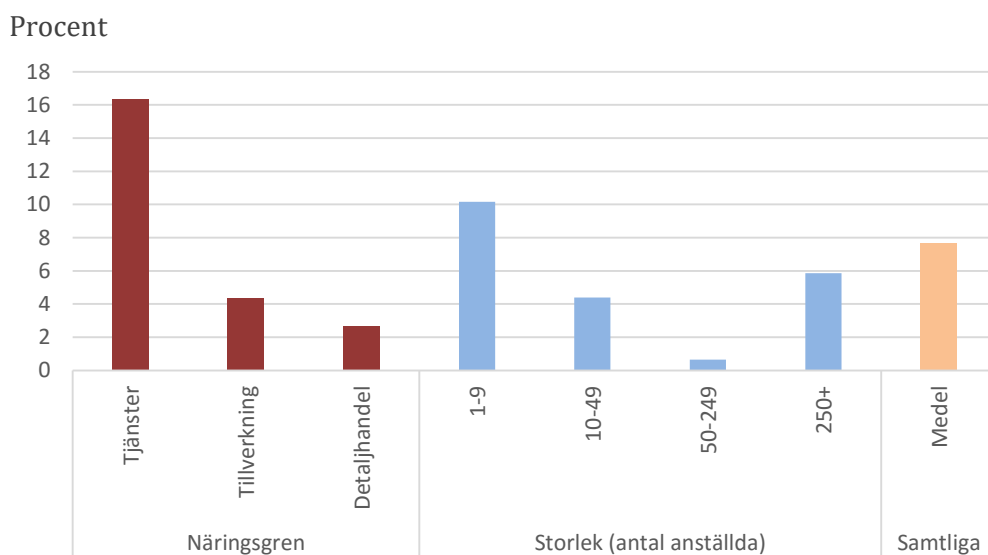
Anmärkning: Detaljhandel inkluderar hotell och restaurang.

Källa: Statistiska centralbyrån

Bland företag som säljer mot kvitto uppgår andelen e-kvitton i genomsnitt till knappt åtta procent. Dessa siffror bör dock tolkas med viss försiktighet. Försäljning online resulterar normalt i ett digitalt, men inte nödvändigtvis helt automatiserat kvitto för kunden. Andelen e-kvitton i den strikta bemärkelsen kan därmed vara något överskattad. Marknaden är dessutom än så länge förhållandevis omogen med separata kvittoappar för olika ändamål, till exempel vid betalning eller för att hantera utlägg i samband med tjänsteresor. I kontrast till e-fakturerandet är det mikroföretagen och tjänsteföretagen som använder e-kvitton i störst utsträckning, således inte heller samma företag som har störst kvittovolym.

Sammanfattningsvis handlar företagen i Sverige primärt med andra företag. En tredjedel av fakturorna är digitala och tolv procent är elektroniska. Till skillnad mot fakturamönster, så skiljer sig volymen märkbart åt mellan företag av olika storlek. Volymen följer i genomsnitt företagsstorleken. Kontantfakturor (eller kvitton) används framförallt av detaljhandel, hotell och restaurang. Dessa företag använder emellertid knappt alls e-kvitton, utan sådana är istället en oftare förekommande företeelse bland mikroföretag och tjänsteföretag i allmänhet.

Figur 8. Företagens användning av e-kvitton

Anmärkning: Detaljhandel inkluderar hotell och restaurang.

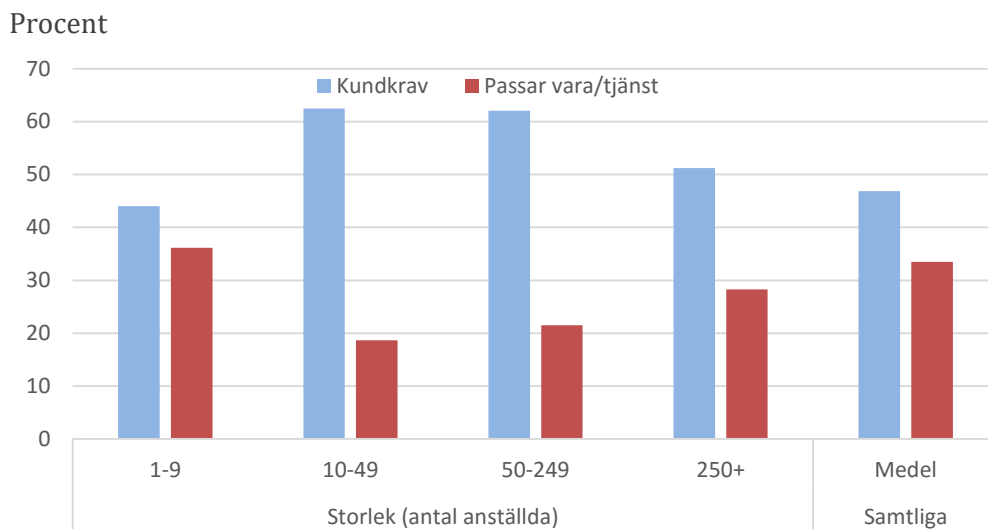
Källa: Statistiska centralbyrån

2.3 Grundläggande förutsättning att påverka företagens faktura- och kvittobeteende

Det finns såväl hårda som mjuka åtgärder för offentliga aktörer att vidta i syfte att påverka företagens beteende. Dessa åtgärder spänner från interventioner, regleringar, bidrag till stimulanser, allmänna informationskampanjer eller medvetna val att inte ingripa. En gemensam eller åtminstone klar lägesbeskrivning är en viktig förutsättning för att eventuella åtgärder ska få önskat genomslag. I analysen har därför särskild vikt lagts vid att undersöka om företagens drivkrafter att använda elektroniska fakturor och kvitton sammanfaller med de förväntningar som framförallt olika aggregerade beräkningar skapat (Capgemini, 2009; Keifer, 2011, Ramböll, 2016; Koch 2016).

Resultatet av undersökning visar att företagen i Sverige är pragmatiska. Verksamheterna bedrivs med stort fokus på kunderna och de varor och tjänster som produceras. Detta tyder också på en hög grad av konkurrens och väl fungerande marknader. Kundernas önskemål är av stor betydelse både för företagens vilja att använda e-fakturor och e-kvitton, liksom vad som passar för varan eller tjänsten i fråga (Figur 9 till 13). Kundorienteringen sammanfaller med resultat från en tidigare undersökning av små och medelstora företag i glesbygd (Sandberg, Wahlberg och Pan, 2009), men har i övrigt en blygsam tyngd i den internationella litteraturen (se till exempel Elkelä, 2011; Poel, Manreffe och Vanlaer, 2016).

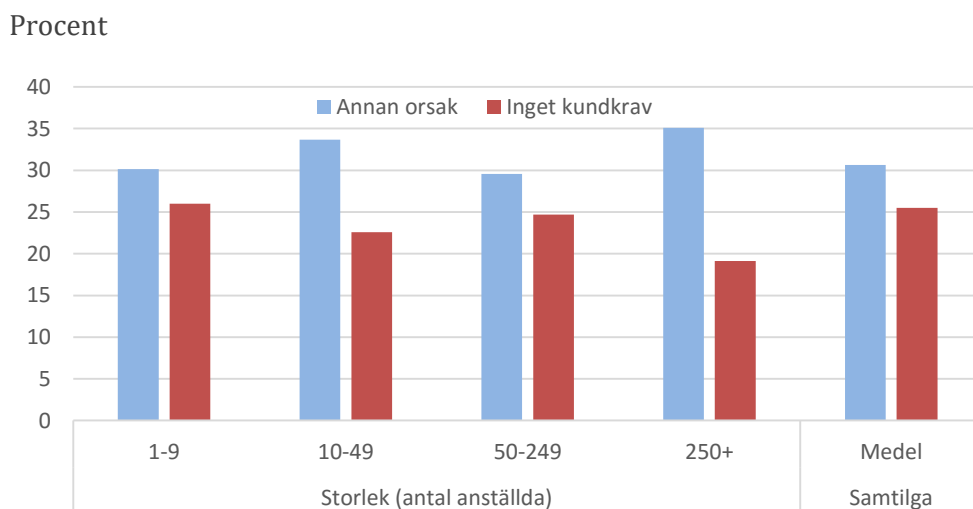
Figur 9. Företagens drivkraft att e-fakturera

Källa: Statistiska centralbyrån

Potentiella besparingar till följd av effektivare faktura- eller kvittohantering (som rörande fakturor betonas av bland andra EU-kommissionen; Capgemini, 2009; Ramböll, 2016) har ingen framträdande roll som drivkraft, färre än tio procent av företagen anger detta som motiv för val av fakturamodell. Tillsammans med den tydliga kundorienteringen indikerar detta att det finns en tydlig avvikelse mellan den syn som kommer till uttryck i aggregerade bedömningar av förtjänsten med e-fakturer (och kvitton) och hur företagen ser på frågan.

Figur 10. Företagens drivkraft att inte e-fakturera

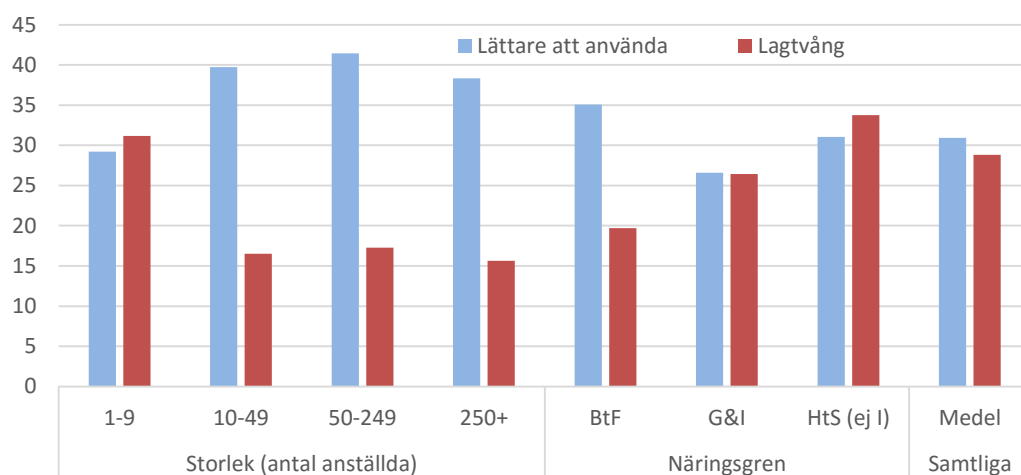

Källa: Statistiska centralbyrån

Utöver kundkravet finns det en samling andra orsaker till varför företagen inte använder sig av e-fakturor (Figur 10). Dessa motiv relaterar i stor utsträckning till företagets storlek, fakturavolym och internationella verksamhet. Användarvänlighet har också viss vikt i sammanhanget (liksom i Hernandez Ortega, 2012).

Figur 11. Företagens drivkraft att börja e-fakturera

Procent

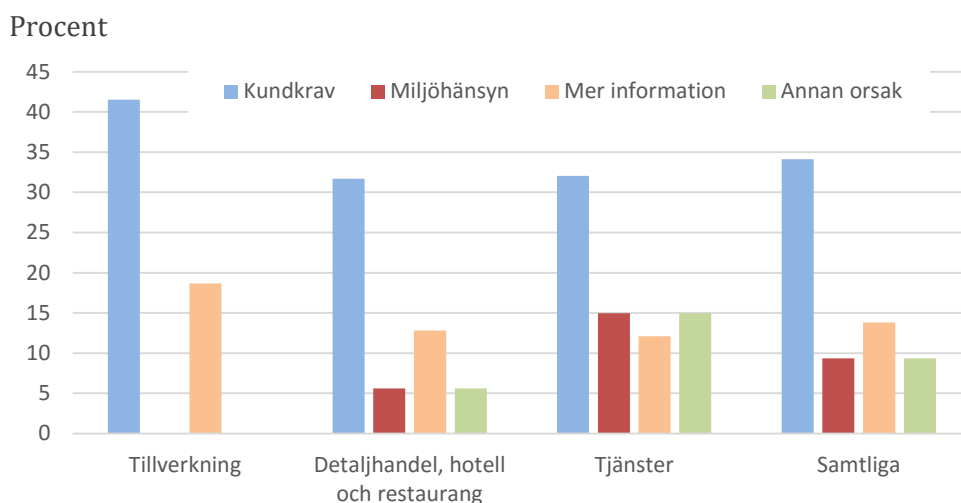

Källa: Statistiska centralbyrån

Närmare en tredjedel av företagen som ännu inte e-fakturerar kan tänka sig att börja med det om systemen vore lättare att hantera. Drygt var fjärde företag är emellertid endast villigt till detta åtagande vid ett lagtvång. Denna inställning skulle kunna spegla att valet av fakturamodell betraktas som ett företagsinternt beslut. Medelstora och stora företag liksom företag inom tillverkningsindustrin är betydligt mer orienterade mot ökad användarvänlighet som åtgärd än ett lagtvång.

Liksom kostnadsmotiv har även miljöhänsyn en nedtonad roll som drivkraft i företagens e-fakturering, men i motivbilden till att sälja mot e-kvitto förekommer den i knappt var tionde företag. Enligt Moberg et al. (2010) skulle en total övergång från pappers- till e-fakturor avsevärt minska belastningen på miljön. Eftersom en fjärdedel av företagen redan använder sig av pdf-fakturering (och drygt var tionde e-fakturering), har dock viss del av denna besparing redan aktualiserats.

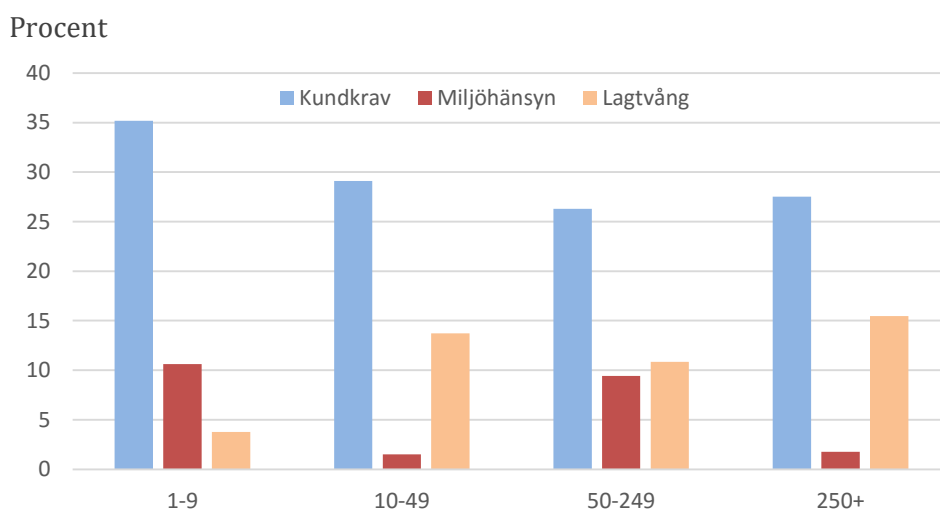
Figur12. Motiv till att börja använda e-kvitto, per näringsgren

Källa: Statistiska centralbyrån

Kompabilitet, låg kunskap om e-fakturor och säkerhetsaspekter förekommer precis som i Spanien, Grekland, Belgien och Tyskland som skäl till varför e-fakturor inte används, men endast i enstaka fall (Penttinen och Hyytiainen, 2008; Hernandez-Ortega, 2012; Haag et al., 2013; Kreuzer, Born och Bernius, 2014; Marinagi, 2015; Poel, Marneffe och Valner, 2016).

Figur 13. Motiv till att börja använda e-kvitton, per storleksklass (antal anställda)

Källa: Statistiska centralbyrån

Sammanfattningsvis visar analysen att det finns ett gap mellan företagens drivkrafter att använda elektroniska fakturor och kvitton och de möjligheter för företagen som aggregerade kalkyler inger förhoppningar om.

2.4 Möjliga åtgärder för att påskynda omfattningen av företagens användning av elektroniska fakturor och kvitton

Framgångsrika offentliga insatser består normalt av ett antal olika beståndsdelar. Med detta avses till exempel regler med hög träffsäkerhet såväl i tid som i rum, goda stöd- och kontrollfunktioner samt att berörda parter är ense om en bakomliggande problemformulering eller lägesbeskrivning.

I studien av hur och varför företagen fakturerar på ett visst sätt framkommer betydelsen av efterfrågesidan, oavsett storleksklass och näringsgren. De säljande företagen, eller fakturautställarna, pekar ut kundens krav eller önskemål som avgörande i valet av fakturerings- eller kvittomodell. Företagen har därmed motiverat sitt agerande efter vad som skulle kunna förväntas av någon som opererar på en konkurrensutsatt marknad, nämligen med fokus på produktion och kunder. Andelen företag som underbygger sitt e-faktura- eller e-kvittobeteende med kostnads-, effektivitets- eller miljöaspekter, i samklang med aggregerade analyser (Cappgemini, 2009; Keifer, 2011, Koch 2016) är för varje faktor enskild lägre än tio procent. En möjliggörande gemensam kontext (lägesbeskrivning eller problemformulering) ser således ut att saknas. Det är därmed inte säkert att företagen bedömer en låg användning av elektroniska fakturor och kvitton som ett problem tillräckligt angeläget att avsätta resurser till att åtgärda, eller något som i övrigt påverkar produktionen.

En bristande samsyn om olika faktorerers förväntade eller reella betydelse är försvårande i samband med diskussioner om eventuella åtgärder eller stimulanser. Särskilt gäller detta stimulanser av mer frivillig karaktär. Om företagen samstämigt betonat att digitaliseringen går långsamt på grund av höga kostnader för automatiserade faktura- eller kvittosystem, skulle bidrag eller subventioner kunna övervägas för att påskynda utvecklingen. I fall där den bristande samsynen går att härleda till okunskap om digitaliseringens positiva effekter eller bristande insikt om eventuella negativa externa miljöeffekter företagens verksamhet ger upphov till, leder tanken istället till behov av

hårdare åtgärder. En storskalig intervention behöver dock kunna motiveras. Kan till exempel den låga e-faktura- eller kvittoanvändningen betraktas som ett marknadsmisslyckande, där korrigerande interventioner krävs?

Tidiga teorier om marknadsmisslyckanden hänförs ofta till utbudet av kollektiva varor, som till exempel försvar, men relaterar också till ekonomins funktionssätt och omfördelning av inkomster (Samuelson, 1954; Bator 1958). Nutida definitioner av marknadsmisslyckanden är betydligt vidare och kan i princip inkludera alla marknader där prismekanismerna inte fungerar på ett önskvärt sätt, eller där informationen brister (Cowen and Crampton, 2002). Som marknadsmisslyckanden räknas ofta faktorimmobilitet (till exempel strukturell arbetslöshet), ofullständig information, monopol och miljöförstöring. Typiska exempel på interventioner i syfte att förbättra marknadens funktionssätt är olika avregleringar (taximarknaden, energimarknaden) eller regleringar (bostadsmarknaden, mobiltelefonimarknaden). Finansmarknaden är en annan marknad som vid ett flertal tillfällen bedömts behöva ingripanden. I samband med den finansiella krisen gjordes till exempel ett antal försök att stabilisera de finansiella marknaderna genom olika åtgärder med syfte att garantera banksektorns likviditet och överlevnad. Dessa åtgärder gav emellertid varierande resultat på kort sikt (Hesse och Frank, 2009), och illustrerar hur trubbiga redskap interventioner kan vara även inom en snävt avgränsad sektor.

Det finns förvisso en marknad för e-fakturasystem och kvittoappar, och enligt EU-kommissionen är åtminstone den förra en förhållandevis fragmenterad sådan.⁶ Detta tyder på att marknaden är konkurrensutsatt och möjligen ännu inte nått en konsolidering. Direktivet (2014/55/EU) har potential att skynda på denna konsolidering genom utvecklandet av ett basutseende för e-fakturer. Användandet av e-fakturer eller e-kvitton i sig har däremot ingen direkt inverkan på marknadens prismekanismer. Den låga e-faktura- eller e-kvittoanvändningen ter sig således inte som marknadsmisslyckanden som behöver korrigeras.

Negativ miljöpåverkan är ett av de tyngre förekommande exemplen på när marknadsingripanden anses motiverade. Enligt Moberg et al. (2010) skulle en full övergång från pappersfaktura till e-faktura leda till omfattande miljömässiga vinster, förutsatt att det

⁶ Se https://ec.europa.eu/growth/sectors/digital-economy/e-invoicing_en.

papperslösa fakturerandet inte istället kräver ökad energianvändning i en omfattning som neutraliserar eventuella positiva effekter. Givet användningen av både e- och pdf-fakturer bedöms emellertid vissa av de potentiella miljöbesparingarna redan vara tillgodoräknade. Kvittoanvändningen i företagen är förhållandevis begränsad till särskilda branscher, men skulle naturligtvis kunna förekomma utan pappersanvändning. Precis som i fallet med e-fakturer är dock nettovinsten för miljön oklar eftersom en minskad pappersmängd leder till ett större beroende av datorer och energi.

Om ett styrmedel ändå skulle övervägas i syfte att öka företagets digitalisering, har företagen tydligt visat att det är efterfrågesidans krav eller önskemål som är av störst betydelse för hur de fakturerar. En åtgärd enbart riktad mot det säljande företaget riskerar således att bli tandlös om den mottagande verksamheten eller privatpersonen saknar möjlighet eller vilja att ta emot fakturan eller kvittot på detta sätt. Å andra sidan, är inte bara de säljande företagen, utan också kundkollektivet (offentlig sektor, andra företag och privatpersoner) heterogent, så åtgärder riktade mot detta behöver sannolikt skräddarsys med särskild hänsyn (undantag, uppskov) tagen till bland andra små företag och privatpersoner. Ramböll (2016) föreslår en kännbar straffavgift för de som inte accepterar elektronisk fakturering efter att direktivet 2014/55/EU implementerats. Det förekommer redan straffavgifter i samband med fakturering på marknaden, utfärdade av företag som helst använder en särskild fakturamodell. Ett straff för antingen fakturautställaren eller mottagaren kan snedvrída konkurrensen om till exempel kunderna försöker byta leverantör eller företagen övervältrar högre omkostnader på kunderna. En storskalig regel med många fler delmoment än de här exemplifierade riskerar således att åsamka företagen omfattande kostnader.

I den mån system för e-fakturering anses vara en allmängiltig innovation (Rogers, 2010), har den inledande utvecklingsfasen möjligtvis varit ovanligt lång, men efter en kritisk punkt kommer utvecklingen att kunna ta fart. Statistiken från SCB indikerar en tydligt positiv utveckling, där andelen elektroniska fakturer på senare tid ökat snabbt. Direktivet 2014/55/EU kan vara den knuff som behövs för en kraftigare expansion, både genom kravet i sig och genom att en gemensam fakturastandard ökar användarvänligheten (i enlighet med vad företagen efterfrågar). Företagen som säljer till offentlig sektor (ett kundsegment) kan då erbjuda även sina övriga kunder e-fakturering. På sikt är det rimligt att förutsätta att företagen helst har ett och inte flera faktureringsystem. Ett ingripande i

en sådan tillväxtfas kan skapa felaktiga incitamentsstrukturer i samhället och riskera låsning vid mindre lämplig teknik. En storskalig reglering riskerar också att störa den allmänna strukturomvandlingen i ekonomin så att lediga resurser från till exempel postverksamhet eller pappersindustri inte på kort sikt kan reallokeras. Sådana åtgärder riskerar därmed att få långtgående effekter som även kan påverka den allmänna tillväxten negativt.

3 Slutsats och rekommendationer

Tillväxtverket har enligt regleringsbrevet för 2016 i uppdrag *att analysera möjligheterna att med reglering eller andra åtgärder uppnå att merparten av fakturor och kvitton till konsumenter, andra företag och organisationer inom Sverige hanteras och dokumenteras elektroniskt*. Tillväxtverket ska vidare lämna förslag till åtgärder som kan främja denna digitalisering.

Elektronisk hantering av fakturor (och kvitton) kan definieras på olika sätt. I en snävare bemärkelse handlar det om helautomatiserade flöden, och i ett vidare perspektiv kan även pdf-fakturor inkluderas, eftersom de skapas och skickas digitalt, men inte nödvändigtvis automatiskt. Med den senare definitionen sänds drygt en tredjedel av företagens fakturor digitalt medan de som växlas automatiskt uppgår till tolv procent. Stora företag är de mest frekventa nyttjarna av e-fakturor och tjänsteföretagen använder relativt sett e-kvitton mest. Andelen elektroniska kvitton är dock minimal.

Aggregerade beräkningar och olika policyinitiativ indikerar att e-fakturering innebär potentiella vinster för såväl företag, miljö som samhälle i stort. Den empiriska forskningen påvisar emellertid inga entydiga belegg för att dessa faktorer är avgörande för företagens val av faktureringsmodell. Istället redovisas en stor mängd faktorer som kan påverka viljan att använda e-fakturor, som kostnader, miljö, säkerhet, användarvänlighet, tillgänglig IT-infrastruktur, kundkrav med flera. Mot bakgrund av den bristande eller motsägelsefulla informationen har Tillväxtverket låtit genomföra en undersökning av företagens drivkrafter att använda elektroniska fakturor och kvitton i samband med försäljning.

Resultaten från Tillväxtverkets undersökning befäster den bristande överensstämmelsen mellan förväntningarna på företagen och hur företagen själva ser på behovet av digitalisering. I näringslivets verklighet är det kundens krav och vad som är effektivt för produktionen av varor och tjänster som är avgörande för hur företagen fakturerar (eller tar fram kvitton). Att företagen har starkt kundfokus är positivt och indikerar också en hög grad av konkurrens (utan konkurrens behöver företagen inte bry sig om vad kunderna tycker). Varför företagen inte betonar kostnads- och miljöaspekterna mer skulle vara värdefullt att undersöka vidare. Flera förklaringar är tänkbara där bland annat företagets storlek kan vara avgörande. De flesta företagen är små, och får även på kort sikt kämpa för överlevnaden. I en sådan situation kan utrymmet för miljööverväganden vara starkt

begränsat, emedan effektiviseringar torde vara mer välkomna. Det verkar emellertid som om de flesta företagen inte ser att det finns möjlighet att realisera de kostnadsreduceringar eller effektivitetsvinster som förväntas av dem. Den bristande samsynen innebär också att särskilt eventuella mjuka styrmedel riskerar att få begränsad effekt.

Eftersom företagen betonar att valet av fakturerings- och kvittomodell är starkt relaterat till kundens krav, är därmed också kunden snarare än det säljande företaget det primära målet för eventuella åtgärder eller regleringar (i kundgruppen ingår privatpersoner, offentlig sektor och andra företag). Detta leder till frågan om vilken sorts åtgärder som skulle kunna vara tillämpliga. En marknadsintervention kan användas om den begränsade digitaliseringen är att betrakta som ett marknadsmisslyckande. Bristande intresse för elektroniska fakturor eller kvitton har dock föga med marknadens funktionssätt att göra. Detta hindrar emellertid inte att olika styrmedel kan tas i anspråk av andra skäl. I sammanhanget är det dock viktigt att beakta att en storskalig reglering sannolikt kommer att kräva specialregler, undantag, uppskov och övervakning av efterlevnad. Den kan således leda till omfattande kostnader för såväl företag som offentlig sektor och privatpersoner. Mer indirekta effekter som följer kan vara påverkan på konkurrensen och tillväxten. Det senare kan uppstå om åtgärderna stör en effektiv resursallokering i ekonomin.

Direktivet 2014/55/EU om basstandard för e-faktura och krav på e-faktura i samband med offentlig upphandling, med implementering senast i November 2018, är en förhållandevis omfattande reglering. Regleringen är i det här fallet också möjliggörande eller stimulerande eftersom basstandarderna kan underlätta för företagen både inhemskt och internationellt. Den offentliga sektorn i Sverige är stor, och många företag är inblandade i dess leveranser, det finns därmed goda möjligheter till att implementeringen av kravet får omfattande spridningseffekter. Den starka utvecklingen av e-fakturaanvändningen på senare tid tyder också på ett ökat intresse från företagen.

Tillväxtverket bedömer således att den mest ändamålsenliga och långsiktigt hållbara åtgärden för att stödja digitaliseringen av fakturor och kvitton i företagen är att ta till vara den kraftfulla stimulansen som implementeringen av direktivet 2014/55/EU om e-faktura i samband offentlig upphandling och enhetlig e-fakturastandard leder till. Stimulansen har potential att öka det digitala medvetandet i företagen bortom den redan gynnsamma e-faktura-utvecklingen och tas bäst till vara genom flera åtgärder såsom:

1. Välriktade informationsinsatser med syfte att bredda målgruppen för elektroniska fakturor och kvitton. Dessa insatser bör synkronisera med information om e-fakturadirektivet. Av informationen bör bland annat det långsiktiga motivet för digitaliseringen och nyttan för samtliga inblandade aktörer tydligt framgå. För ändamålet kan goda förebilder och exempel användas.
2. Att utöver de goda exemplen ytterligare synliggöra möjligheterna med elektroniska fakturor och kvitton genom att i samarbete med branschföreträdare utforma etappmål för hur och i vilka grupper av företag som traditionella fakturor och kvitton först kan avvecklas.
3. Att följa upp och analysera spridningseffekterna av e-fakturadirektivet. Sådana insatser ger möjlighet till att anpassa och vidareutveckla implementeringen och ger också utrymme för nya insikter om hur faktura- och kvittoanvändningen kan växlas över till att bli elektronisk utan att i alltför stor utsträckning kringskära företagens (eller andra aktörers) frihet och självbestämmande.
4. Att betrakta fakturor och (kontant-) kvitton som två sidor av samma sak och därmed också utreda möjligheten till integrerade system för e-fakturor och e-kvitton istället för dagens system med huvudsakligen separata spår.

4 Litteratur

Bator, F. M. (1958) The anatomy of market failure, *The Quarterly Journal of Economics*, 72(3), 351-379

Cowen, T., & Crampton, E. (Eds.), (2002) *Market failure or success: the new debate*, Cheltenham: Edward Elgar

Ekonomistyrningsverket (2015) Uppdrag att analysera konsekvenser av ett krav på e-fakturering till offentlig sektor, Rapport 2015:44, Stockholm

Elkelä, K. (2011) Invoicing in 16 European countries, *Reinventing the Postal Sector in an Electronic Age*, edited by Michael A. Crew, Paul R. Kleindorfer

Europaparlamentets och Rådets direktiv 2014/55/EU om elektronisk fakturering vid offentlig upphandling

Euro Retail Payments Board (2016) Report from the ERPB Working Group on e-invoicing solutions related to retail payments, ERBP/2016/017, European Central Bank, Frankfurt, https://www.ecb.europa.eu/paym/retpaym/shared/pdf/6th-ERPB-meeting/Electronic_invoicing_solutions_related_to_retail_payments.pdf?4e4f3f02d20463bdf25bfe62731f66c8 (nedladdad 170115)

Haag, S., Born, F., Kreuzer, S., & Bernius, S. (2013) Organizational Resistance to E-Invoicing-Results from an Empirical Investigation among SMEs, In *EGOV*, 286-297

Hesse, H., & Frank, N. (2009) *The effectiveness of central bank interventions during the first phase of the subprime crisis* (No. 9-206), International Monetary Fund, Washington DC

Hernandez-Ortega, B. (2012) Key factors for the adoption and subsequent use of e-invoicing, *Academia Revista Latinoamericana de Administración*, (50), 15-30

Keifer, S. (2011) E-invoicing: The catalyst for financial supply chain efficiencies, *Journal of Payments Strategy & Systems*, 5(1), 38-51

Koch, B. (2016) E-Invoicing/E-Billing in Europe, Digitisation and automation, *Billentis*

Kreuzer, S., Born, F., & Bernius, S. (2014). Micro-Firms Need to be Addressed Differently—an Empirical Investigation of IOS Adoption Among SMEs, mimeo

Marinagi, C., Trivellas, P., Reklitis, P., & Skourlas, C. (2015) Adoption and use of e-invoicing in Greece, In G. Giannakopoulos, D. P. Sakas, & D. Kyriaki-Manessi (Eds.), *AIP Conference Proceedings* 1644 (1), 279-286, AIP

Moberg, A., Borggren, C., Finnveden, G., & Tyskeng, S. (2010) Environmental impacts of electronic invoicing. *Progress in Industrial Ecology, an International Journal*, 7(2), 93-113

Penttinen, E., & Hyytiäinen, M. (2008) The Adoption of Electronic Invoicing in Finnish private and Public Organizations, In *ECIS*, 1298-1309

Poel, K., Marneffe, W., & Vanlaer, W. (2016) Assessing the electronic invoicing potential for private sector firms in Belgium, *The International Journal of Digital Accounting Research*, 16(22), 1-34

Rogers, E. M. (2010) *Diffusion of innovations*. Simon and Schuster, New York

Rådets direktiv 2010/45/EU om ändring av direktivet 2006/112/EC om gemensamt system för mervärdesskatt vad gäller regler om fakturering

Samuelson, P. A. (1954) The pure theory of public expenditure, *The review of economics and statistics*, 387-389

Sandberg, K. W., Wahlberg, O., & Pan, Y. (2009) Acceptance of e-invoicing in SME, In *International Conference on Engineering Psychology and Cognitive Ergonomics*, 289-296, Springer Berlin Heidelberg

Statistiska centralbyrån (2016) Företagens användning av IT 2016, Stockholm

Tillväxtverket (2016), *Digitalisering av företagens fakturor och kvitton*, dnr 4.1.6-Ä 2016-000911

Veselá, L., & Radiměřský, M. (2014) The Development of Electronic Document Exchange, *Procedia Economics and Finance*, 12, 743-751

Appendix 1. Undersökning om företagens drivkrafter att använda elektroniska fakturor och kvitton

Statistiska centralbyrån (SCB) har på uppdrag av Tillväxtverket genomfört en undersökning om företagens drivkrafter att använda elektroniska fakturor och kvitton. Undersökningen representerar drygt 262 000 aktiva företag med minst en anställd i tre utvalda branschgrupper och fyra storleksklasser. Branschgrupperna är definierade i enlighet med Svensk näringsgrensindelning 2007 (SNI 2007): i) tillverkning, ii) tjänster samt iii) detaljhandel, hotell och restaurang (Tabell 1).⁷

Tabell A. Stratifiering av urvalsundersökning

<i>Näringsgren</i>	<i>SNI2007</i>	<i>Antal företag</i>
Tillverkning	Avdelning B till och med F	60 320
Tjänster	Avdelning H till och med S, ej I	
Detaljhandel, hotell och restaurang	Avdelning G och I	141 251
		60 861
<i>Storleksklass</i>	<i>Antal anställda</i>	
Mikro	1-9	220 740
Liten	10-49	34 554
Medel	50-249	5 992
Stor	250+	1 146
Totalt		262 432

Källa: Statistiska centralbyrån

Avdelningarna G och I hanteras separat eftersom dessa branscher i större utsträckning än övriga säljer direkt till kund och därmed förväntas ha en större andel kvitton än andra företag. Stratifieringen på storleksklass följer av att både den forskning som finns på området (till exempel Veselá och Radiměřský, 2014; Marinagi et al., 2015; Poel, Manreffe och Vanlaer, 2016) samt befintlig statistik indikerar att användningen av e-fakturor skiljer sig avsevärt åt mellan stora och små företag. Motsvarande information om e-kvitton saknas

⁷ Se http://www.scb.se/sv_/Dokumentation/Klassifikation-och-standarder/Standard-for-svensk-naringsgrensindelning-SNI/

emellertid.

Undersökningen genomfördes under hösten 2016 och riktades till 4000 företag fördelade över tolv strata. Svarefrekvensen blev 40 procent, vilket anses godkänt givet att undersökningen var frivillig för företagen. Resultaten från undersökningen viktas med hänsyn tagen till stratum och svarefrekvens. Enligt SCB finns ingenting som tyder på ett systematiskt bortfall, och de kontrollfrågor som inkluderats ger resultat samstämmiga med dem i Statistiska centralbyråns databas. De sammanvägda resultaten går därmed att generalisera.